36e JAARGANG nr 3. - winter 2015

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING
"SOEST - SOESTERBERG"

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

Secretariaat: Steenhoffstraat 46 - 3764 BM - Soest - info@hvsoest.nl - www.hvsoest.nl

Voorzitter:	Herman Schoemaker	hcschoe@kpnmail.nl	035-6015711
Vice voorzitter:	Ton Hartman	ton.hartman@telfort.nl	035-7851770
Secretaris:	Johan van 't Klooster	jakvantklooster@hetnet.nl	035-5885399
Penningmeester:	Patrick Kuijpers	pkuijpers@delotte.nl	035-6013060
Overige leden:	Henk Groenesteijn	info@ hiscue.com	035-6025795
	Hanneke Roskam	hanneke@roskam.nu	035-6018750
	Fred Engberink	f.engberink1@kpnplanet.nl	035-6019399
	Rob van Es	r.ves@hccnet.nl	035-6022944

Inhoudsopgave

	pag.
1. Kerstgedachten	1
2. Voorwoord van de redactie	2
3. Terugblik op vorige nummer(s)	2
4. Berichten van het bestuur	4
5. De brinken van Soest	6
6. 91 Jaar aanwezigheid paters SVD in Soesterberg	16
7. De R.K. sport- en jeugdvereniging Laetitia	26
8. Dokters in Het Interbellum	32
9. Thuis heb ik nog een ansichtkaart (1)	43
10 Jan Hendrik Bezaan (1916-1945)	44
11. Boekbespreking: "65 jaar VVZ' 49 Vrienden van Zonnegloren"	47

Omslagfoto; **Kerkebuurt december 2006 foto Herman Schoemaker**

Foto achterzijde; Achterzijde, zonsondergang rond 2001,

Kerstgedachten

Half november wordt gewoonlijk door de redactie aan de voorzitter weer om een kerstgedachte gevraagd. In verband met zijn gezondheidstoestand dit keer een gezamenlijke bijdrage. De strijd, die onze voorzitter tegen de gevreesde ziekte moet voeren, kent pieken en dalen. De resultaten van de behandelingen zijn bemoedigend, maar conditioneel zwaar. Vooral voor Herman is het een enorme opluchting dat de gezondheid van Walda zienderogen vooruit gaat. Wij, als bestuur namens de gehele vereniging, hopen dat Herman het optimisme en de kracht behoudt om verder te gaan in zijn strijd.

Met het woord strijd zijn we tegelijkertijd in de actualiteit beland. Deze Kerstgedachten zijn geschreven in de week na de aanslagen in Parijs. Vele geheel onschuldige burgers zijn verwond of gedood in naam van extremistische aanhangers van een religie. In het gesprek dat ik met Herman had over religies en de beleving daarvan waren we het gauw eens. De essentie van alle wereldgodsdiensten is naastenliefde en respect voor de medemens. In Soest zijn vele religies en zienswijzen aanwezig. Autochtonen, allochtonen en vluchtelingen behoren tot onze samenleving. Velen zoeken en vinden aansluiting bij gelijkgestemden. Wekelijks gaan er velen naar religieuze bijeenkomsten (niet alleen de sportvelden worden druk bezocht).

Zogenaamde leiders en groeperingen trachten op gewelddadige wijze hun visie op een ander over te brengen. De geschiedenis heeft ons wel geleerd dat dit nooit tot een bestendig resultaat heeft geleid. De Hoekse en Kabeljauwse Twisten, de Tachtigjarige Oorlog, de Hollandse Oorlog (1672-1679 met het Rampjaar), de Frans-Bataafse tijd en de Tweede Wereldoorlog hebben ook in Soest diepe sporen achtergelaten. Tijdens crises en onderdrukking was er een grote saamhorigheid. Wij hopen dat deze Kerstdagen weer eenzelfde saamhorigheidsgevoel zal oproepen, dat we in het nieuwe jaar kunnen vasthouden.

Tevens willen wij, namens het bestuur, iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan de doelstellingen van onze Historische Vereniging. Het is een voorrecht om deel uit te maken van een levendige vereniging.

Prettige Kerstdagen en een voorspoedig 2016,
Herman Schoemaker en Ton Hartman

Voorwoord van de redactie

Inhoud van dit nummer
Mocht een buitenstaander vragen naar de 'brink' van Soest dan zal het antwoord meestal verwijzen naar de Korte of Lange Brinkweg. Een enkeling zal misschien wijzen naar een huis met de naam 't Brinkje of "De Brink", laatstgenoemd huis wordt bewoond door onze voorzitter en eega. Meestal hebben we bij het woord 'brink' meer de gedachte van een dorpsplein zoals in Drenthe of dichterbij in Laren en Baarn. Jaap Groeneveld uit Eemnes beschrijft de geschiedenis van de brinken van Soest in twee delen, het volgende deel kunt in het Lentenummer 2016 verwachten. Wim de Kam heeft het archief van Laetitia geïnventariseerd en naar aanleiding daarvan een artikel geschreven. Weer een mooi vervolg van de serie over verenigingen in Soest en Soesterberg. Ook verdwenen zijn de paters van Missiehuis Sint Jan, Rene van Hal beschrijft de geschiedenis. Gelukkig neemt het aantal huisartsen niet af, in de serie over de gezondheidszorg worden de huisartsen welke zich voor de Tweede Wereldoorlog in Soest gevestigd hebben beschreven, voor sommige van onze oudere leden een hernieuwde kennismaking met een belangrijk persoon uit hun eerste levensdagen. Daarnaast de vaste rubrieken.

We starten weer een nieuw rubriekje: 'Thuis heb ik nog een ansichtkaart...'. U herkent de openingszin van het nog altijd populaire lied "Het Dorp" van Wim Sonneveld. Binnen de redactie is weleens discussie of ansichtkaart wel een goed Nederlands woord is, het wordt vaak vervangen door prentbriefkaart. Aangezien Friso Wiegersma, de schrijver van de liedtekst, voor het melodieuze ansichtkaart gekozen heeft handhaven we dat.

Terugblik op vorige nummer(s)

Soester verzetsmensen
Betreffende **Piet Rubens** (herfstnummer 2015) is iets meer duidelijk geworden waarom deze verzetsstrijder niet op het monument voor de gevallen Hooglanders is opgenomen. Formeel omdat hij niet in Hoogland is overleden maar in Soest. Maar het verdriet van de nabestaanden van de onschuldige slachtoffers van de represailles speelden mee. Het imago van de verzetsstrijders was er in de loop der jaren niet beter op geworden, het was wel een vrijgevochten bende waaghalzen dat mede onder invloed van sterke drank zich roekeloos

gedroegen. De enige overlevende verzetsstrijder emigreerde spoedig naar Australië, mede vanwege de verstoorde verhoudingen.

Flip Masselman is in het artikel in het lentenummer 2015 voorgesteld als marinier, maar was eigenlijk dienstplichtig matroos bij de Koninklijke Marine. Tijdens de mobilisatie zou hij kustwachter op Terschelling zijn geweest. De zeegaten tussen de verschillende Waddeneilanden werden bewaakt met kustbatterijen. Deze werden bemand door vlootpersoneel en mariniers. Ter beveiliging waren bovendien militairen van de Koninklijke Landmacht op de eilanden geplaatst.

Grafstenen Masselman en Stemerding op de Algemene Begraafplaats Zeist

Andries Stemerding (zie artikel in zomernummer 2015) was wel marinier. De heer Sjak Draak, collectiebeheerder van het Mariniersmuseum in Rotterdam reageerde: Andries Stemerding was vrijwillig beroepsmilitair bij het Korps Mariniers, de infanterie van de Koninklijke Marine. Tijdens zijn opleiding en in de mobilisatietijd was hij gelegerd te Rotterdam, maar in april 1940 werd hij met een aantal andere mariniers overgeplaatst voor de verdediging van de vlootbasis Den Helder. In de eerste Meidagen hebben Stemerding en andere mariniers gepatrouilleerd in de omgeving van Amsterdam, dit vanwege de sterke geruchten over een 'vijfde colonne'. Hun gezamenlijke contacten zullen in de mobilisatieperiode of in de eerste oorlogsdagen niet veelvuldig geweest zijn. Dat beiden heren niet op het "Leeuwengarde-monument" op de begraafplaats Crooswijk te Rotterdam vermeld worden is simpelweg te verklaren: het Leeuwengarde-monument is een herdenkingsmonument voor de aldaar herbegraven leden van de Leeuwengarde. De zes vermelde namen zijn van vijf Rotterdammers en een Schiedammer. De overige geëxecuteerde leden van de Leeuwengarde zijn op andere locaties herbegraven, meestal in de woonplaats van hun familie. Tot zover de reactie van de heer Draak.

Piet/Bram de Vos (winternummer 2014) werd onlangs nog genoemd in het geschiedenisprogramma "Andere Tijden". In de uitzending van 20 oktober 2015 werd uit doeken gedaan hoe De Vos en zijn compagnon Tobias Biallosterski op 9 september 1944 in het Noord-Hollandse Spanbroek werden gedropt.

Berichten van het bestuur

Open Monumenten Dag
Onder ideale weersomstandigheden togen de eerste deelnemers bijtijds naar de Kleine Melm. Niet geheel logisch werd daarna om 11.00 de Open Monumenten Dag geopend met het hijsen van de vlag door wethouder P. van der Torre. Dit gebeurde bij het Museum Soest. Over de gehele dag was er bij de objecten een redelijke aanloop, de 'ambachtelijke kunstenaars' waren tevreden. Dank voor de bijdragen, gastvrijheid, medewerking en organisatie.

Wethouder Peter van der Torre hijst de Open Monumentendag vlag onder toeziend oog van Herman Schoemaker en Johan van 't Klooster, foto René van Hal

Bustocht en excursie naar Fort 1881 in Hoek van Holland
Met een volle bus en een klein busje werd onder goede weersomstandigheden de reis naar Hoek van Holland gemaakt. Fort 1881 wat zijn grootste bekendheid dankt aan het onderbrengen van Koningin Wilhelmina en de rest van de regering in de Meidagen in het begin van de Tweede Wereldoorlog, werd bezocht. Verder werd er een boottocht gemaakt. Het bestuur dankt de evenementencommissie voor de goede organisatie.

Interessante rondleiding bijin Fort 1881, foto Mariska Slot

Ledenbestand
Voor zover ons bekend is op 82-jarige leeftijd overleden: de heer F.A.M Trautwein. (geboren 17-2-1933 te Soest) wonende te Velp. Zijn ouders woonden aan de Lindenlaan nr. 9 in 1937, het beroep van zijn vader was handelsreiziger. Overleden op 91 jarige leeftijd is de heer Bernard Rademaker. Op bijna 72 jarige leeftijd is overleden de heer Hans van den Pol. In de leeftijd van 88 jaar is overleden de heer Hans de Beer. Wij wensen de nabestaanden de kracht toe om het verdriet te dragen.

Nieuwe leden: de heren Oosterhof, Kok, Kaats, van Asch, Rupert, Jongma, mevrouw Labordus-van Breukelen, familie Oranje en de firma Van 't Net BV.

Contributie
Bij dit nummer zal de contributienota bijgevoegd zijn, iets eerder dan andere jaren. Wilt u bij betaling uw **lidnummer** vermelden zodat de administratie op orde blijft. Misschien een mooie cadeautip: een jaar lidmaatschap weggeven aan een vriend/kennis, de snelle beslissers krijgen dan vijf nummers "Van Zoys tot Soest" en kunnen dan ook naar de Klitsavond komen. Een e-mail naar info@hvsoest.nl voor inschrijving of meer informatie over de voordelen van het lidmaatschap. De Historische Vereniging Soest - Soesterberg is een ANBI erkende instelling, dus uw gift is voor de belasting aftrekbaar.

De brinken van Soest

Deel 1: Historische achtergronden

Bij een nog lopende inventarisatie van brinken en brinkverwijzingen op en rond de Utrechtse Heuvelrug – waartoe ook Het Gooi mag worden gerekend – duiken verschillende vormen van brinken op. Veel mensen denken dat brinken centraal gelegen dorpspleinen zijn. Veelal is dat tegenwoordig wel zo, maar inmiddels is onder kenners wel bekend dat de dorpsbrinken oorspronkelijk gemeenschappelijke weiden voor het verzamelen van vee aan de rand van nederzettingen waren. Veel dorpen hadden meerdere brinken.

Door Jaap Groeneveld

Onderschrift foto: Tot de 'brinken' behoorde niet alleen de weg maar ook de weidegrond tot aan de huisplaats toe. Lange Brinkweg

In Het Gooi zijn de Brink van Muiderberg en die van Laren waardevolle stukken cultuur-historisch erfgoed, die veel overeenkomst vertonen met Drentse brinken met hun bomen. Laren kent eigenlijk een brinkencomplex, want daar zijn meerdere brinken, zoals dat ook in Hilversum het geval was. In Soest leeft de Langeindse Brink nog voort in de namen Lange en Korte Brinkweg. Deze brink had, evenals de Korteindse Brink, een heel andere verschijningsvorm. Dit artikel over deze brinken is vooral te beschouwen als een literatuurstudie, maar bronnenmateriaal wordt ook gebruikt.[1]

Boerderij- of huisbrinken van twee particuliere eigenaren in Meppen, Drenthe (foto auteur). Dit is een van de vele voorbeelden die afwijken van de gangbare beeldvorming.

Oriëntatie

Achtergronden van brinken

Aan het begrip *brink* zitten twee hoofdaspecten: een etymologisch aspect dat voor heel Noordwest-Europa geldt, en een functioneel aspect dat in Nederland betrekking heeft op de zandgronden en stroomruggen boven de grote rivieren. Etymologisch wordt het woord in verband gebracht met *brinko* dat 'heuvelhelling' of 'heuveltop' zou

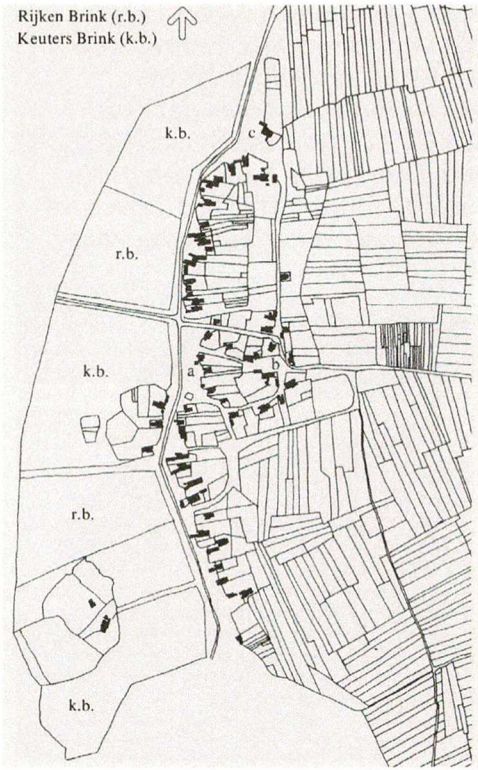

Afb. 2. Gees in Drenthe volgens het minuutplan van omstreeks 1825 (uit: Brinkenboek, 1981; tekening J. van der Vaart). Links de 'Rijken-' (r.b.) en 'Keuterbrinken' (k.b.). De randen meest links liggen het laagst bij het begin van een stroompje. De es rechts is het hoogst. Er zijn ook drie gewone brinken gemerkt a, b en c.

betekenen. De Engelse, Duitse en Scandinavische talen kennen ook het woord *brink*. In het Engels bijvoorbeeld *'at the brink of war'* (op de *rand* van oorlog), terwijl *'the village green'* qua functie het dichtst bij onze centrale dorpsbrink komt, maar qua karakter toch heel anders is. Het Duitse *Brink* is de 'gras*rand* rond een akker', terwijl onze *brink* daar *Thie* wordt genoemd (vergelijk *tie* in Oost-Nederland als vergaderplaats) *of Anger* als het centrale grasveld in planmatige *Angerdörfer*. Het Zweedse *brink* betekent '(steile) oever', waarin ook een randfunctie is te herkennen.

Aan de functionele kant zien we enerzijds het algemeen ingeburgerde hedendaagse begrip als 'centraal met bomen beplant dorpsplein of grasveld'. Er zijn echter vele voorbeelden van brinken in Drenthe die enkele eeuwen geleden nog aan de dorpsrand lagen. In kleine dorpen is dat nog steeds het geval. Verder zijn er weiden die brink worden genoemd, vooral langs (soms verdwenen) stroompjes.[2] In de Gelderse Vallei wordt het achtererf van de boerderij of het hele boerenerf soms *brink* genoemd, bijvoorbeeld in de uitdrukking 'even de *brink* aanharken'.[3]

Gees in Drenthe is een mooi voorbeeld waarbij verschillende soorten brinken voorkomen. Er waren drie dorpsbrinken aan de rand van het langgerekte oude dorp. Verder waren er vijf weiden langs het begin van een stroompje, die de *Rijken- en Keuterbrinken* werden genoemd; drie voor de rijke boeren en om en om daartussen twee voor de keuters, die hun vee inschaarden op de voor hen bestemde brinken. Zie afbeelding 2.

Aanvankelijk zouden verspreid liggende boerderijen op de zandgronden in de periode eindigend tussen 500 en 900 na Chr. een eigen omheind deel van het erf als boerderijbrink hebben gehad. Het vee werd er verzameld voor de nacht en er werd mogelijk mest verzameld voor de nog beperkte huisakker.[4]

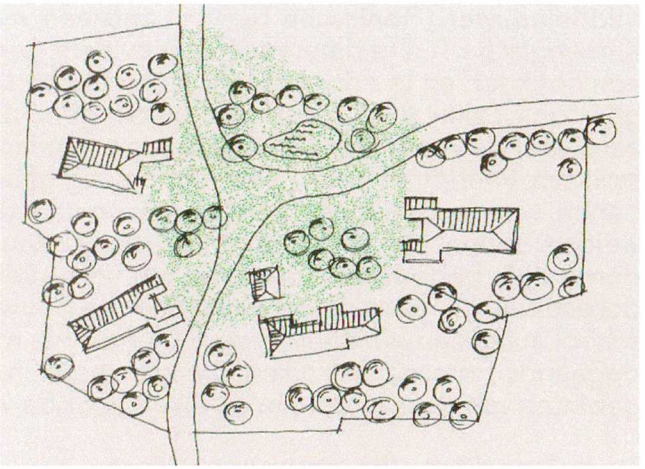

Afb. 3. Boerderijen met hun achterzijde gericht naar de brink, waarbij de huisbrinken diffuus overgaan in de dorpsbrink (uit: Brinkenboek, 1981; tekening J. van der Vaart).

Tussen 800 en 1200 na Chr. schoven de aanvankelijk zwervende nederzettingen op naar een lagere en vaste locatie tussen de hoger gelegen *essen* of *engen* en broekbossen in de beekdalen die gaandeweg weidegronden werden voor de runderen. De dorpen werden deels *flankesdorpen*, zoals Soest er ook een is. Met de toenemende intensivering van de landbouw, die mogelijk werd dankzij meer veeteelt voor de mestproductie, ging meer samengewerkt worden in het ontginnen van de omgeving. Het vee werd geweid op gemeenschappelijke gronden en gemeenschappelijke *brinken* ontstonden op de dorpsranden om het vee in te scharen of tijdelijk te verzamelen.[5]

Een andere theorie over het ontstaan van brinken is dat het deels met bomen beplante boerenerf diffuus overliep in de gemeenschappelijke ruimte. De achterzijde van de boerderij is het domein van de boer, met de grote schuurdeuren gewoonlijk op de brink gericht. Zo zou de naam van het boerenerf of de met bomen omzoomde rand ervan overgegaan kunnen zijn op die van de gemeenschappelijke ruimte.[6] Zie afbeelding 3.

Brinken als gemeenschappelijke dorpsruimte in het algemeen hebben vaak een driehoekige vorm. Ze worden onterecht wel *Frankische driehoeken* genoemd. Onterecht slaat op 'Frankisch', omdat ooit verondersteld werd dat de dorpsbrinken in de vroege

middeleeuwen (Frankische Tijd) zijn ontstaan, maar ze blijken uit de Karolingische Tijd te dateren.[7] Het is evident gemakkelijker vee in een hoek samen te drijven, zoals in een trechter. De driehoek had gewoonlijk aanvankelijk een naar buiten gerichte open zijde met aansluitende veedrift(en) en twee zijden waarlangs de boerderijen stonden. Veedriften waren door regelmatig gebruik brede zandige banen, waarlangs het vee werd gedreven naar de heide of de weidegronden. Met de groei van de nederzetting raakte ook de derde zijde bebouwd en ontstond wat we nu kennen: de centrale dorpsbrink, die vaak kleiner werd door de bouw van een kerk, een school en/of een rechthuis erop. De brink was meestal beplant met opgaande bomen, vaak eiken, die voorzagen in balken voor de gebinten van de boerderijen en eikels voor de varkens.

De belangrijkste literatuur over Soest

Over Soest is door een aantal auteurs min of meer uitvoerig geschreven. Van Iterson schreef in 1932 over de marke-organisaties en gaf daarbij gedetailleerde verwijzingen.[8] In 1970 beschreef Gottschalk de historisch-geografische ontwikkeling van Soest, waarbij ze ook op de brink inging.[9] Helaas moeten we constateren dat zij niet goed op de hoogte was van de lokale historie, waardoor ze in haar 'testcase' verwarring heeft veroorzaakt. Natuurlijk is er in de afgelopen 45 jaar zoveel meer bekend geworden. Gottschalk kende blijkbaar alleen de *Langeindse Brink* als 'de brink'.

De gebroeders Hilhorst, die we in het vervolg zullen aanduiden met Hilhorst, besloten op grond van onderzoek een nieuwe publicatie over Soest te laten verschijnen, die als een degelijk resultaat de vroegste geschiedenis van de achtste tot de zeventiende eeuw beschrijft als die van een ontginningsdorp. In het bijzonder komt de ontginningsvolgorde aan de orde waarop we later terug komen. Zij hebben het ook over 'de brinken' in plaats van 'de brink'.[10]

Derks gaat in op de zeventiende en achttiende eeuw en hij beschrijft de brinken samenvattend, analoog aan de resultaten van Hilhorst. Hij onderscheidt de *Langeindse Brink* en de *Korteindse Brink*.[11] Dat onderscheid heeft eerder nauwelijks aandacht gehad, met uitzondering van Lägers e.a..[12] In 1684 werd in verband met het onderhoud van de wegen echter al gerefereerd aan de Korteindse Brink.[13] We ontkomen niet aan het ambivalente gebruik van 'brink' en 'brinken'. Oorspronkelijk werden de verschillende delen als één gemeenschappelijk geheel beschouwd, als speciaal onderdeel

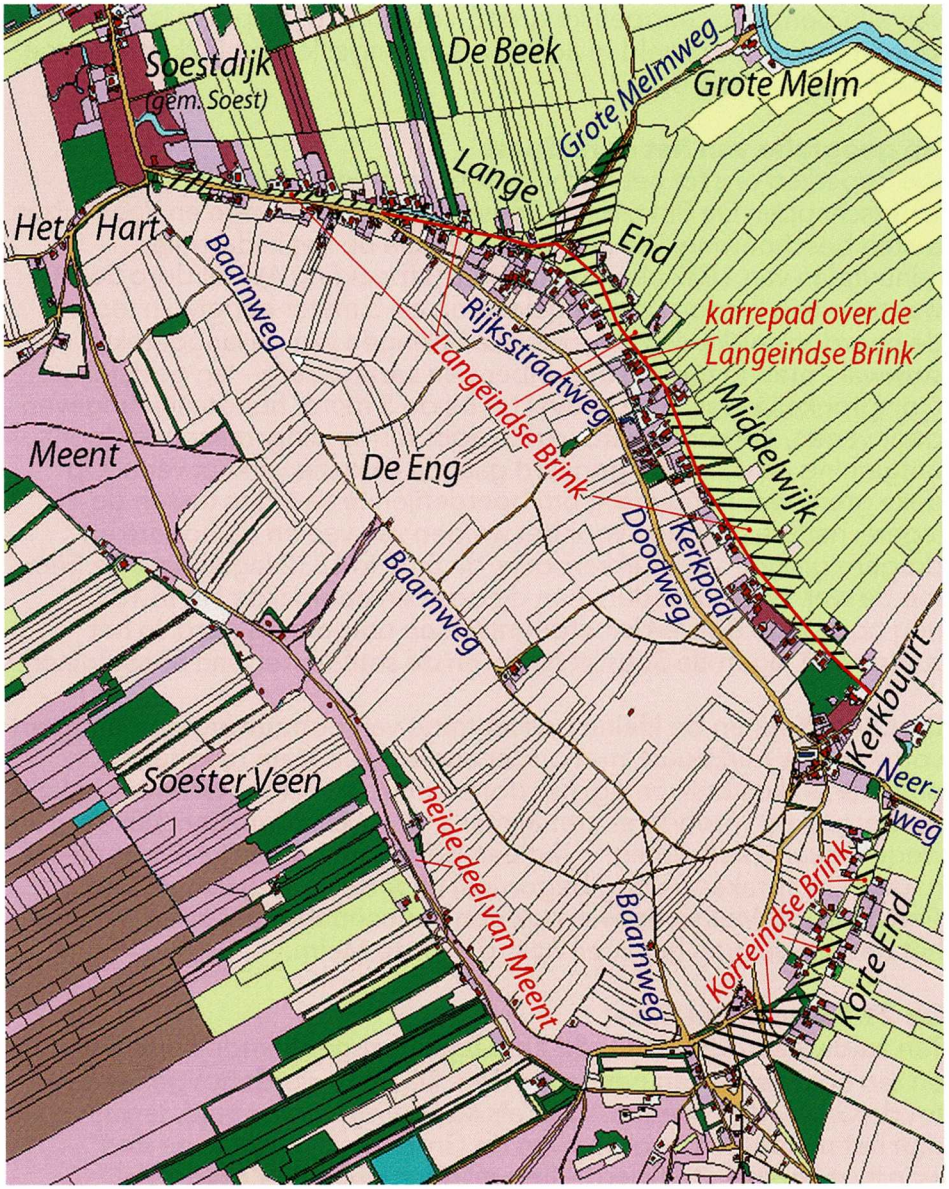

Afb. 4. Overzicht van het dorp Soest op basis van de ingekleurde kadastrale kaart van 1832, noorden boven (basis: hisgis.nl; tekst en arcering door auteur). De oorspronkelijke brinken zijn zwart gearceerd en strekken zich als geheel van Langeindse en Korteindse Brink uit tot de beide einden van de Baarnweg. De groene inkleuring toont het gebruik als weiland, met uitzondering van enkele delen die in 1832 omgezet waren tot akker. De punt richting Grote Melm was reeds lang in particuliere handen.

van alle gemeenschappelijke grond, tot er in 1649 sprake is van 'dorpsbrinken', verdeeld in achttien aaneengesloten blokken waartoe ook wegen behoorden.[14]

De geografie van het dorp Soest

We beperken ons tot het dorp Soest en laten dus de oude buurtschappen De Birkt, Hees, Soesterberg, Soesterveen en Veenhuizen buiten beschouwing. We nemen de situatie op het kadastrale minuutplan van 1832 als uitgangspunt (afbeelding 4). Het dorp Soest was toen een lintdorp, dat ongeveer op de 5 meter hoogtelijn tegen de noordoostelijke en zuidoostelijke hellingen van de langgerekte stuwwal - met de toppen Engenberg en Lazarusberg - lag gevleid. Oorspronkelijk was deze heuvel tot bij de 5 meter hoogtelijn omgeven door venen, die vooral verdwenen door turfwinning, maar ook door ontginning en daarmee gepaard gaande oxidatie van het veen. Op deze grens was het gunstig om boerderijen te vestigen tussen de lagere, nattere gronden voor het weiden van vee en de hogere en drogere gronden voor akkerbouw, de Eng. In 1832 lagen naar de Eem toe de wei- en hooilanden. Aan de oost- en noordzijde lag in 1832 nog hoogveen dat verder uitgegraven en ontgonnen werd. In het zuidoosten lagen de Soester heide en de stuifzanden van Soestduinen.

De Oude Kerk en de kleine concentratie van bebouwing daaromheen vormden als Kerkbuurt, met onder andere een klein raadhuis, pastorie en kosterswoning, het dorpscentrum. Verder waren er enkele herbergen en woonde er een aantal ambachtslieden. Een aantal wegen kwam hier samen.[15] Van een dorpsplein bij de kerk was niet of nauwelijks sprake; de Eng begon pal voor de ingang van de kerk. Aan de Korte Melmweg was ook een concentratie met cafés wegens het turfvervoer van het veen naar de Grote Melm.

De 21 hoeven van Soest

Ten zuidwesten van de Oude Kerk lag het zogenaamde *Korte End* en ten noorden ervan het *Lange End*. Daarvan wordt het gedeelte tot de *Grote Melmweg* ook wel als *Middelwijk* aangeduid, terwijl dan het restant ten noorden van de Grote Melmweg *Lange End* wordt genoemd. De boerderijen stonden ongeveer op de 5 meter hoogtelijn. Hilhorst toont aan dat de oorspronkelijke zeven hoeven aan het Korte End het oudste gedeelte van Soest vormen en in 1006 door de bisschop van Utrecht aan het klooster Hohorst (Heiligenberg) werden geschonken; vanaf 1050 behoorden ze toe aan de Paulusabdij te Utrecht. Hilhorst vermoedt echter dat de

oudste hoeven van Soest en die van Hees al dateren uit de tijd van de schenking van 777 door Karel de Grote aan de bisschop van Utrecht op grond van het feit dat er tienden werden geheven. Tienden waren al in 747 ingesteld door de Frankische koning Pippijn de Korte.[16]

Landsheren en grootgrondbezitters, zoals de bisschop van Utrecht en graaf Wichman, streefden georganiseerde ontginningen na, waarbij een gestructureerde nederzettingsopzet ontstond. Gangbare en op dat moment zinvolle landbouwpraktijk zal overgenomen zijn of misschien op punten tegelijk verbeterd en daarna gaandeweg geëvolueerd zijn. In deze context van georganiseerde ontginning moet Soest zijn ontstaan langs twee opeenvolgende ontginningsassen. Soest komt dan ook niet overeen met esdorpen waarin ogenschijnlijk de boerderijen willekeurig zijn rondgestrooid.

Het Korte End heeft een ontginningsas met een noordoost-zuidwestelijke oriëntatie met boerderijen aan de *Korteindse Brink*, nu de Ferdinand Huycklaan. Derks vermoedt dat de oude hoeven aanvankelijk aan de noordwestzijde van deze brink waren gelegen, dus bij de akkers op de Eng.[17] De verkaveling loopt parallel aan de *Neerweg* (nu Peter van den Breemerweg) tot aan het oude gerecht *De Birkt* met de *Birktse Wetering* als grens. Het gebied tussen deze wetering en de Eemweg, ten oosten van de Neerweg, is op enig moment ontgonnen en verdeeld *(verhoefslaagd)* ten gunste van de Korteindse hoeven met een verkaveling haaks op de oude verkaveling en gericht op de Eem. Oorspronkelijk liep aan de voorzijde van de oude hoeven op het Korte End ook een kerkpad waarvan de resten omstreeks 1860 werden opgeruimd.[18]

Oorspronkelijk waren er veertien hoeven aan het Lange End, gerekend vanaf de kerk, waarvan er volgens Hilhorst dertien zijn gesticht door graaf Wichman van Hamaland, nadat deze tussen 950 en 970 de grond had verkregen van de bisschop, als tegenprestatie voor de bescherming die Wichman in Deventer aan de bisschop bood tijdens de invallen van de Noormannen. Zes ervan hoorden in 1401 tot het bezit van het Stift van Elten en zeven uiteindelijk weer tot het bezit van de bisschop. De meest noordelijke (veertiende) hoeve, de Vranckenhoeve, zou één van de verspreide bisschoppelijk bezittingen zijn geweest, hoewel de gebroeders Hilhorst dat betwijfelen. Er is volgens hen in Soest geen vroonhoeve of uithof aangetoond, zoals Gottschalk nog meende; zij zag ten onrechte de eerste hoeve bij de kerk daarvoor aan.

De boerderijen van het Lange End stonden met de voorgevel aan de oostkant van het *Kerkpad*. Achter de boerderijen langs liep een karrespoor over de *Langeindse Brink*, dat tot weg evolueerde en als *Brinkweg* bekend stond in de achttiende eeuw. Op 30 november 1911 werden bij raadsbesluit de straatnamen *Korte* en *Lange Brinkweg* vastgesteld. Let wel, de Korte Brinkweg loopt langs het meest noordelijk deel van het Lange End ten noorden van het lokaalspoor en heeft dus niets te maken met het zuidelijk gelegen Korte End.

Rond de heuvel lag in 1832 op de grens van veen en hoger akkerland een ring van meer of minder brede gemeentegronden, die aan de oostzijde fungeerden als weiden (dorpsbrinken) en aan de westzijde als veedriftachtige heidestroken die tot de meent werden gerekend. Opmerkelijke is dat de Langeindse Brink aan de noordzijde op een trechter of Y lijkt; de westelijke tak langs de Korte Brinkweg, de oostelijke langs de Grote Melmweg. Aangenomen mag worden dat deze brink op de driesprong in de tijd van Wichman is ontstaan. Deze ruimte doet denken aan een terrein waar vee verzameld kon worden op de rand van de wildernis van De Beek, voordat deze werd ontgonnen.

Langs de Korte Brinkweg was nauwelijks sprake van een brink, eerder een veedrift om uit te komen bij Het Hart (omgeving Koninginnelaan), die van oorsprong een meent was. De Korte Brinkweg komt sinds mensenheugenis uit op de huidige Burgemeester Grothestraat, de voormalige Rijksstraatweg. Ten noorden van de Korte Brinkweg en de Grote Melmweg lag het gebied *De Beek*, dat vermoedelijk zijn naam ontleent aan de voorloper van het *Oude Grachtje*, oorspronkelijk een veenstroompje dat afwaterde op de Eem. Ten oosten van De Beek lagen de *Langeindse Maten*, die aanvankelijk gemeenschappelijk eigendom zouden zijn geweest van de hoeven op het Lange End.[19]

Literatuur

- G.J.M. Derks, '1 Historisch Geografische schets van Soest' (p. 14-35) en '3.3 DeSoester Brink' (p. 55-57), in: G.J.M. Derks en W.A. Heurneman, *Soest in de zeventiende en achttiende eeuw*, Soest/Soesterberg 2010.
- M.K.E. Gottschalk, 'Historisch-geografische ontwikkelingen in en om Soest', in: *Jaarboek Oud-Utrecht 1970*, met separate kaart.
- J.H.M. Hilhorst en J.G.M. Hilhorst, *Soest, Hees en De Birkt van de achtste tot de zeventiende eeuw*, Hilversum 2001.
- E. Houting, K.R. de Poel en J. van der Vaart (red.), *Brinkenboek - een verkenning van de brinken in Drenthe*, Assen 1981.
- E. Houting, K.R. de Poel, H. Vrijer, *Brinken in beeld;*

langs esdorpen in Drenthe, Groningen 2007.
- W. van Iterson, *De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht, Deel I, Inleiding - Markeverhoudingen in het Overkwartier en Eemland*, (2 banden), Leiden 1932.
- H. Lägers en M. Kruidenier, *Soest - Geschiedenis en Architectuur*, Zeist/Utrecht 2006.
- T. Spek, *Het Drentse esdorpenlandschap - Een historisch-geografische studie*, dissertatie, 3 banden, Utrecht 2004.
- J.A.J. Vervloet, 'Zandlandschap', in: S. Barends e.a. (red.), *Het Nederlandse landschap - Een historisch-geografische benadering*, tiende herziene druk, Utrecht 2010, p. 132-161.

Noten

- *1. Dit artikel is eerder geplaatst in Tussen Vecht en Eem, 33 (2015) 3, p. 175-183. Enkele kleine correcties zijn hierin verwerkt.*
- *2. Houting e.a. (1981), p. 5-9, geldt tevens voor algemene achtergrond van brinken, aangevuld met enkele geannoteerde toevoegingen op basis van Spek, Vervloet en de auteur zelf.*
- *3. Eigen onderzoek. Enkele gesprekken met eigenaren van boerderijen in de omgeving van Woudenberg en Scherpenzeel.*
- *4. Vervloet, p. 136.*
- *5. Spek, o.a. p. 101 (met verwijzing naar de mobiliteitstheorie van Waterbolk) en hoofdstukken betreffende de periode 800-1300 na Chr..*
- *6. Houting e.a. (1981), p. 5-9.*
- *7. nl.wikipedia.org/wiki/Brink_(dorpsplein). Dit strookt met het ontstaan van de huidige esdorpen in de Karolingische Tijd en met name de periode 800-1300 volgens Spek; zie noot 5.*
- *8. Van Iterson, 'De mark van Soest', p. 540-607.*
- *9. Gottschalk, p. 103-132.*
- *10. Hilhorst, in het bijzonder de secties 'Het gebruik van de dorpsbrink' en 'Andere buurzaken', p. 160-167.*
- *11. Derks, p. 55-57.*
- *12. Lägers e.a., p. 54, noemen de Korteindse Brink slechts terloops. Hun beschrijving is gebaseerd op destijds bestaande literatuur, waaronder Gottschalks artikel, dat hier wordt aangevochten.*
- *13. Gemeente Archief Soest (GAS), Oud Archief, inv. nr. 51, Rotcedule van 1684.*
- *14. GAS, Oud Archief, inv. nr. 49, Condities voor verpachting van 1649.*
- *15. Derks, p. 21-22.*
- *16. Hilhorst, p. 79. De schenking van 777 aan de bisschop van Utrecht omvatte de villa Leusden en vier foreesten aan beide zijden van de Eem.*
- *17. Commentaar Derks.*
- *18. Derks, p. 20.*
- *19. Hilhorst, p. 48.*

91 Jaar aanwezigheid paters SVD in Soesterberg

Op woensdag 8 juli 2015 verhuisde pater Gerard Claassens SVD uit Soesterberg op een respectabele leeftijd om gezondheidsredenen naar Missiehuis St. Franciscus Xaverius in Teteringen. Hij was de laatste SVD-bewoner op het terrein van Kontakt der Kontinenten in Soesterberg. Daarmee kwam een einde aan 91 jaren aanwezigheid van de SVD in Soesterberg. Reden om terug te kijken op die periode.

Door René van Hal

De start in Soesterberg

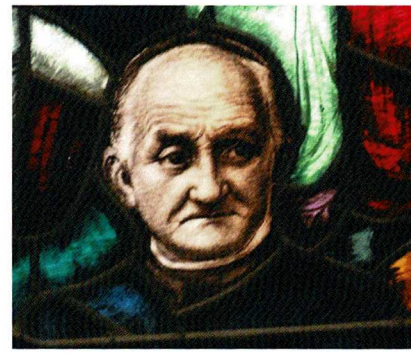

Arnold Janssen, oprichter van de SVD, glas in lood, fotocollectie Kontakt der Kontinenten

In 1875 sticht een Duitse priester Arnold Janssen het Gezelschap van het Goddelijk Woord, in het Latijns Societas Verbi Divini (SVD). Hij deed dat in Steyl, een plaats in de omgeving van Venlo/Tegelen en tot op heden nog steeds een dorp dat wordt gedomineerd door de aanwezigheid van een veelheid aan kloostergebouwen. Het gezelschap was en is nog steeds gericht op het opleiden van missionarissen, die de wijde wereld in trekken. Al vanaf de start van de SVD meldden zich ook Nederlandse mannen aan om tot priester te worden opgeleid. In het jaar 1911 werd een Nederlandse Provincie (afdeling) gestart met het betrekken van een voormalig klooster in Uden. Hier werd het 1ste Nederlandse klein-seminarie van de SVD gevestigd. In 1915 werd vervolgens een vestiging in Teteringen operationeel.

De rectoren van Uden en Teteringen nemen het initiatief om na te denken of er in Noord-Nederland een vestiging zou moeten komen om missionarissen op te leiden. Nadat de leiding van de SVD daartoe toestemming had gegeven, werd aan de aartsbisschop van Utrecht, Mgr. H. v.d. Wetering, gevraagd of hij hiertegen bezwaar had. Op 10 juni 1917 reageert de aartsbisschop dat hij en zijn staf geen enkel bezwaar hadden tegen een vestiging van de SVD in zijn bisdom. Bij dit besluit zal ongetwijfeld meegespeeld hebben dat de rector van Uden (pater Geurts) een goede bekende was van Jan Olav Smit, op dat moment professor aan het grootseminarie van het Aartsbisdom in Driebergen-Rijsenburg.

Nadat toestemming was verleend ging de SVD op zoek naar een geschikte locatie en dat werd de op dat moment leegstaande villa De Eikenhorst in Soesterberg. De koopakte werd opgemaakt op 30 juli 1920, nadat eerder aartsbisschop Van de Wetering ook daarvoor zijn goedkeuring had gegeven. Daarmee wordt de eerste stap gezet om naar Soesterberg te komen. Doordat men druk was met de nieuwbouw in Uden (gereed in 1923) en daar voor de verdere uitbreiding ook de nodige SVD-ers nodig had, worden pas begin 1924 enkele SVD-ers benoemd in Soesterberg. Het ging daarbij om twee paters (priesters), twee fraters, twee broeders en tegelijk twintig

Voorzijde van Missiehuis SintJan in 1930

studenten. De studenten kwamen uit Amersfoort, Baarn, Bedum (Gr), Utrecht en Zwolle. Op 8 september 1924 werd Sint Jan geopend en was een klein-seminarie en de vestiging van SVD-ers in Soesterberg een feit. Van de eerste groep studenten die in Soesterberg hun opleiding startten zijn er uiteindelijk 3 priester geworden.

Wat echter al snel blijkt is dat villa De Eikenhorst veel te klein is als klooster, opleidingscentrum en propagandacentrum voor Noord-Nederland. Dus al snel kwamen de plannen voor de bouw van een nieuw en veel groter gebouw, dat ruimte moest bieden aan zo'n 70 studenten. In 1925 werd met de bouw gestart. De ingebruikname was in 1926. Dit is tevens het moment dat Villa De Eikenhorst door de SVD werd verlaten. Hier zouden vervolgens de zusters Dienaressen van de H. Geest van de Altijddurende Aanbidding zich vestigen en het klooster kreeg vanaf dat moment de naam Cenakel.

In 1933 wordt het gebouw met een toen nog bescheiden kapel uitgebreid met de kapel die thans nog onderdeel uitmaakt van het gebouw van Kontakt der Kontinenten.

In de oorlog wordt het gebouw gevorderd door de Duitsers en vertrekken de SVD-ers tijdelijk naar elders.

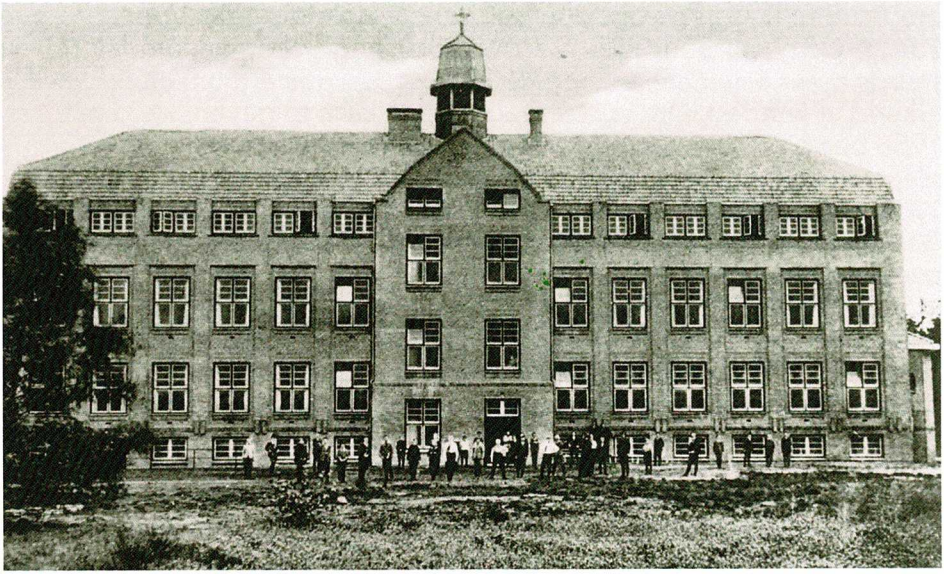

Achterzijde van SintJan in 1930

In 1946 wordt het gebouw weer betrokken en worden de activiteiten, waaronder de opleiding van studenten, weer opgepakt. Het aantal studenten neemt direct al fors toe, hetgeen in 1949 leidt tot een interne verbouwing om alle studenten te kunnen huisvesten. Deze groei betekende ook dat het aantal paters en broeders moest worden uitgebreid en daar was in het bestaande gebouw geen plaats voor.

In september 1950 komt het aantal studenten op 96, verdeeld over vijf klassen. Na toestemming uit Rome wordt besloten tot een uitbreiding van het gebouw met een aanbouw (aan de linker zijde), welke door de Soester aannemer Van Asch wordt uitgevoerd. Op 16 september 1952 wordt de nieuwbouw opgeleverd, waarmee de paters en broeders ook meer privé konden wonen.

Het jaar 1955 is het jaar met de meeste studenten in het Missiehuis Sint Jan, namenlijk 109. Het jaar ervoor is echter in Deurne door de SVD een geheel nieuw Missiehuis in gebruik genomen onder de naam St. Willibrord. Deze verving ook het in de oorlog verwoeste Missiehuis in Uden. Vanaf het begin is gemikt op een erkenning door het Ministerie van Onderwijs als gymnasium, een erkenning die al eerder gold voor de opleiding in Soesterberg. Probleem was daarbij echter dat het aantal leerlingen onvoldoende was,

omdat men nog in de opbouwfase van de opleiding zat. Voor Soesterberg was eenzelfde discussie op gang gekomen, omdat steeds meer eisen aan een opleiding werden gesteld om uiteindelijk erkend te worden. Om vooral Deurne een kans te geven, werd in 1956 besloten de twee hoogste klassen uit Soesterberg over te plaatsen naar Deurne. In Soesterberg werd dit besluit op 24 juni 1956 vertaald in het feest van "Sint Jans Onthoofding" i.p.v. "Sint Jans Geboorte". In de daarop volgende jaren worden telkens meer klassen overgeplaatst naar Deurne, wordt de erkenning als gymnasium ingetrokken, zijn ook steeds meer paters die opleidingen verzorgen (leraar zijn) naar Deurne verhuisd en uiteindelijk wordt besloten om in 1961 te stoppen met het seminarie ofwel het opleiden van priesterstudenten in Soesterberg.

Einde van het klein-seminarie in Soesterberg; overgang naar Kontakt der Kontinenten (1961-1989)

Met het stapsgewijze vertrek van het seminarie van Soesterberg naar Deurne krijgt Missiehuis Sint Jan een nieuw leven. De paters die in Soesterberg achterblijven zoeken tezamen met de Provinciaal naar nieuwe wegen en mogelijkheden voor de SVD-vestiging te Soesterberg. Opleiden zit in het bloed, dus de weg die wordt gekozen geeft daar invulling aan door de ontwikkeling tot een Vormingsinstituut voor mensen die in de Derde Wereld hulp willen

Studenten in Soesterberg in de periode 1926 - 1961

Missiehuis Sint Jan heeft in de periode 1926 - 1961 onderdak geboden aan niet minder dan 858 leerlingen. Van hen zijn er uiteindelijk 105 priester gewijd binnen de SVD. Daarnaast zijn nog eens 30 elders priester gewijd (bij een andere congregatie of als wereldheer (priesters verbonden aan de bisdommen).

Omdat Missiehuis Sint Jan in Soesterberg een klein-seminarie was, moesten de studenten voor de afrondende opleiding (groot-seminarie) naar elders. Daar werden zij ook in de meeste gevallen tot priester gewijd. Toch hebben verschillende nieuwe SVD-priesters als Neomist hun Eerste Heilige Mis in de Carolus Borromeuskerk in Soesterberg gevierd zoals de paters C. Helsdingen (1941) en H. van Burgsteden (1949). Dat waren altijd zeer feestelijke vieringen waarbij vele paters uit het Missiehuis Sint Jan aanwezig waren en als concelebrant aansloten bij de eucharistieviering.

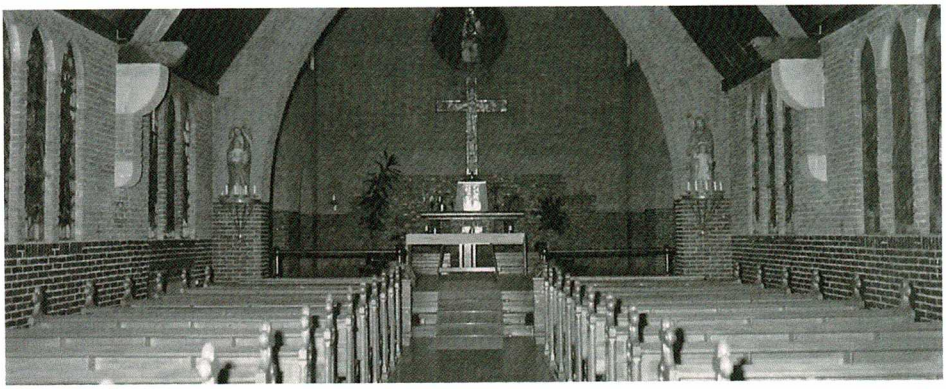

Kapel van SintJan rond 1930

bieden. Deze krijgt de naam mee "Centrum Kontakt der Kontinenten". Het succes was dermate groot dat al snel niet alleen kon worden teruggevallen op de inzet van SVD-ers maar dat ook "leken" moesten worden aangetrokken. Belangrijk moment is toch wel het jaar 1986, het moment dat Wilco Bunskoek wordt aangesteld als directeur. Dat is ook het moment dat wordt stil gestaan bij de verdere toekomst van het Kontakt der Kontinenten. Een loskoppeling van de SVD was daarbij noodzakelijk, omdat de congregatie ook niet langer de financiële risico's kon opvangen en Het Vormingsinstituut zich niet alleen vanuit de visie van de SVD kon worden uitgebouwd, maar dat er een verbreding moest plaats vinden ook richting andere identiteiten dan de katholieke.

Kapel van Sint Jan in 1950

Luchtfoto van het complex, fotocollectie Kontakt der Kontinenten

Gebouwen en terreinen (1989); SVD-ers verlaten hoofdgebouw.
Vanaf 1989 is Kontakt der Kontinenten volledig verzelfstandigd. De SVD-ers hebben zich terug getrokken uit de organisatie. Weliswaar is in het bestuur van de Stichting tot op heden nog steeds een zetel beschikbaar die vanuit de SVD wordt ingevuld. Tegelijkertijd zijn ook de activa (terrein en gebouwen) overgedragen (verkocht) aan Kontakt der Kontinenten. Dat was ook het moment dat de nog in het Missiehuis Sint Jan in Soesterberg wonende SVD-ers het pand verlieten en verhuisden naar een bungalow die elders op het terrein werd gebouwd. Daarmee was ook aan de naam Missiehuis Sint Jan een eind gekomen. In de volksmond zal dat nog niet zo het geval zijn, maar de naam prijkt niet meer op de gevel. In de gebouwen van Kontakt der Kontinenten zijn natuurlijk nog wel veel verwijzingen te vinden naar de historie van deze SVD-plek in Soesterberg, zoals door etage- en zaalnamen.

De betekenis van de aanwezigheid van de SVD in Soesterbergs voor de regio
Gedurende de 91 jaar dat de SVD-paters in Soesterberg woonden hebben zij duidelijk ook een rol voor de regio vervuld. In de weekenden verzorgden zij vieringen in vele parochiekerken of waren zij als pastor verbonden aan een van de regionale ziekenhuizen, verzorgings- en verpleeghuizen. Hun inzet is altijd zeer gewaardeerd.

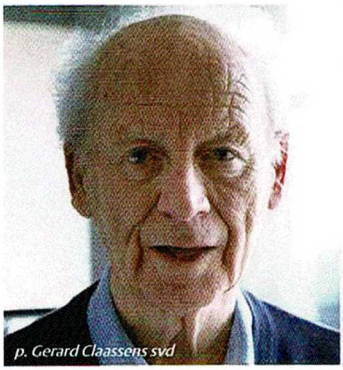

Pastor Gerard Claassens SVD

De bungalow waar pastor Gerard Claassens SVD de laatste jaren woonde, foto René van Hal

Zeker voor Soest en Soesterberg zijn er enkelen die zich wat breder hebben ingezet en hun sporen hier verdiend hebben.

In de periode 1957 -1973 is er vanuit het Missiehuis Sint Jan ook een vestiging in Amersfoort met als naam "De Open Deur". Deze vestiging had een missie in Nederland onder niet-katholieken. Met name daar werden bruggen geslagen tussen katholieken en niet-katholieken (de eerste stap in het traject wat later oecumene wordt genoemd). Pater Piet van Enckevort SVD heeft zich daar jarenlang ingezet samen met andere SVD-ers. Je ging in die tijd naar de Open Deur voor bijvoorbeeld de voorbereiding van een zogenaamd gemengd huwelijk. Na de sluiting van deze vestiging is de functie nog ruim 5 jaar vanuit het Missiehuis Sint Jan voortgezet. Pater Piet van Enckevort SVD trok op zijn bromfiets vaak ook door Soest en ging voor in de vieringen in de HH Petrus en Pauluskerk. Veel Soesters hebben zich in die tijd ook door hem laten begeleiden bij de voorbereiding van hun (gemengd) huwelijk.

Een andere bekende priester is Gerard Claassens SVD. Hij werd in 1962 als cursusleider voor jongeren aan het Kontakt der Kontinenten verbonden. Tot 1974 is hij aan het KdK verbonden gebleven. Hij was een groot ambassadeur voor deze organisatie zoals bij rondleidingen door het KvK en Open Monumentendagen wanneer het oude Missiehuis te bezoeken was. Hij bewoonde tot juli dit jaar ook als enige SVD-er nog in de bungalow die in 1989 op het terrein was gebouwd. Daar was hij graag ook gastheer voor andere SVD-ers,

De Sint Agatha viering in februari 1986, het Groot Gaesbeeker Gilde geeft een vendelgroet op het kerkplein in Soesterberg. Pastor Ypma te midden van het koningspaar Harry en Joke van der Zouwen, daarnaast ouderman Wim Schimmel en geheel rechts raadsheer Sukel

die bijvoorbeeld enkele weken in Soesterberg op vakantie kwamen. Jarenlang verzorgde hij de vieringen in de Drie Eiken. In 2014 werd hij koninklijk onderscheiden voor zijn vele werkzaamheden.
Een andere en misschien wel de meest bekende SVD-er is pastor Jules Ypma. Naast zijn werkzaamheden voor Kontakt der Kontinenten als cursusleider voor missionarissen werd hij in 1983 als pastor benoemd aan de Carolus Borromeusparochie in Soesterberg. Deze functie heeft hij tot zijn onverwachts overlijden op 13 november 1994 mogen vervullen. "Daar ontplooide hij zich als een veelzijdig man die gaandeweg de harten van velen wist te winnen" zo omschreef B.F.M. van Hillen, voorzitter van het parochiebestuur hem in het In Memoriam dat in de Soester Courant is verschenen. Hoogtepunt in zijn verbondenheid met de Soesterbergse gemeenschap was zeker ook de viering van zijn veertigjarig priesterfeest in Soesterberg. Bij zijn uitvaartdienst in de Carolus Borromeus was deze kerk te klein in een viering, die meer dan 2 uur duurde en waarin Soesterberg afscheid nam van deze bijzondere man.

Schooljaar1952-1953

Geraadpleegde Literatuur

- Contactblad voor alle vrienden van de SVD "ROND", met name nummer 200, oktober 2015 en oktober 2011
- De wereld in huis; vijftig jaar Kontakt der Kontinenten (2011)
- Tijdschrift "Van Zoys tot Soest, 34e jaargang nummer 1 - zomer 2013 met een hoofdstuk "Het Cenakel te Soesterberg" door Coby van Esseveld
- Boekwerk Ecce Agnus Dei; Missiehuis Sint Jan.
  Uitgegeven in 1974 bgv 50 jaar SVD te Soesterberg.
- 1954 -2004; 50 jaar; ; Missiehuis St. Willibrord Deurne; Huis met een missie.
- Missiehuis Teteringen 90 jaar een sterk verhaal door Jan Holman svd; 2006
- Soester Courant; diverse berichten over de SVD in de loop der jaren
- Eeuwfeest Nederlandstalige SVD 1911-2011; Arnold Janssens Erfenis aan Nederland en België door Bert Bijnen, Toon Hoefnagels, Gerard Jansink; 2011
- AD/Amersfoortse Courant dd 22 oktober 2011: Soesterberg toen en nu door Hans Kruiswijk: Zonder het te weten z'n tijd ver vooruit; verhaal met en over pater Gerard Claessens
- Wordingsgeschiedenis der Nederlandse SVD-provincie 1910 - 1924 door Antoon Hullen svd, uitgave januari 2003

De R.K. sport- en jeugdvereniging Laetitia

Serie over de verenigingen (deel 18)

Zoals eerder gemeld in dit blad is het archief van de R.K. sport- en jeugdvereniging Laetitia te Soesterberg, die bijna 60 jaar heeft bestaan, in 2015 overgedragen aan de Historische Vereniging Soest/Soesterberg. Op verzoek van het bestuur heb ik dat archief, dat overigens grote leemten vertoont, geïnventariseerd. Mede op basis van de stukken en krantenartikelen uit dat archief heb ik onderstaand artikel geschreven.

door Wim de Kam

Onderschrift foto: De tumblingbaan van LAETITIA is niet verloren gegaan, foto Gerrit Klaassen 19 december 2012

De R.K. sport- en jeugdvereniging Laetitia is volgens de statuten opgericht op 1 Januari 1955. Het initiatief tot de oprichting is ontstaan in 1954 en de aanleiding vormde in ieder geval de bouw van een gymnastiekzaal bij de r.-k. school. Tot de initiatiefnemers behoorde kapelaan G.J. v.d. Meer, die overigens in datzelfde jaar vertrok uit Soesterberg. Hij werd opgevolgd door kapelaan Adr. van Swaay, die als geestelijk adviseur van de vereniging in de beginjaren grote invloed heeft gehad.

Er was ten tijde van de oprichting van Laetitia in Soesterberg al een neutrale, algemene sportvereniging. Vanuit de leiding van de Carolus Borromeusparochie werd echter gestreefd naar sportbeoefening binnen de eigen kring.

De rooms-katholieke identiteit van de vereniging werd uitdrukkelijk vastgelegd in de statuten. Zo luidde artikel 2: *"De vereniging heeft ten doel om met bescherming en verzorging van de godsdienstige en zedelijke belangen der leden overeenkomstig de katholieke beginselen en in overeenstemming met de bisschoppelijke bepalingen de lichamelijke opvoeding te bevorderen en de sport onder de katholieken te doen beoefenen"* Verder was bepaald dat uitsluitend katholieken lid konden zijn en werden de vergaande bevoegdheden van de geestelijk adviseur stevig verankerd.

Het waren aanvankelijk ook geen dode letters. Zo maakte men zich bij herhaling zorgen over de kleding van de dames. Door de Nederlandse Katholieke Gymnastiek Bond, waarbij de vereniging zich had aangesloten, waren kledingvoorschriften uitgevaardigd. Zo was voor ritmisch werk o.a. voorgeschreven: *"Lengte van de jurk moet 2/3*

Optreden van de drumband van Laetitia in de wijk Ons Belang in Soesterberg, ergens in de jaren '60

van het dijbeen bedekken in rechtstaande houding. Onderkleding moet van dezelfde stof en kleur zijn. De directoire moet afgesloten zijn met elastiek"

En voor de oefening op toestellen luidde het voorschrift:
"Witte blouse van voldoende lengte met smal rond wit kraagje en zoveel mogelijk aaneengesloten armsgat. Ballonbroek in de kleur korenblauw. Afsluiting op midden dijbeen met overbloesing zodanig, dat de afsluiting niet te zien is ".

Het bestuur constateerde op een gegeven moment ook in de loop van de jaren vijftig dat er leden waren die niet rooms-katholiek waren, maar in de annalen staat niet vermeld of die leden vervolgens ontslagen of bekeerd zijn.

Op initiatief van kapelaan Van Swaay ontstond in 1956 het plan om in de maand juli van dat jaar een zomerfeest te organiseren, met het doel aan de inwoners van Soesterberg te laten zien wat de r.-k. verenigingen kunnen presteren. Laetitia speelde in de uitvoering van dat plan een belangrijke rol. Het zomerfeest werd een succes en werd een aantal jaren herhaald.

In de loop van de jaren zestig zijn er wat betreft de R.K. identiteit veranderingen te constateren. In het eerste clubblad van de vereniging, dat verscheen in december 1965, schreef de toenmalige voorzitter dat een R.K. vereniging waarde heeft als trefpunt voor

De laatste training van LAETITIA 19 december 2012,
centraal achter trainster Mireille Klaassen, foto Gerrit Klaassen

mensen die hun medemenselijkheid baseren op de persoonlijke relatie met God en dat het "R.K." als kwalificatie van de vereniging niet verstaan mag worden als een scheiding te willen brengen met niet-katholieken. Uit de archiefstukken blijkt ook dat de R.K. identiteit samenwerking met andere verenigingen niet in de weg heeft gestaan. Zo werd goed samengewerkt met de vereniging AGAVS te Soesterberg en De Springbokken te Soest. Dat bleek o.a. uit de organisatie van de Soester turnkampioenschappen en het Sportspektakel dat werd gehouden ter gelegenheid van de viering van het 950 jarig bestaan van Soest in 1979.

Op 15 maart 1979 werd besloten de statuten te wijzigen. De bepaling dat de leden Rooms-katholiek moesten zijn werd geschrapt en ook de vergaande bevoegdheden van de geestelijk adviseur verdwenen uit de statuten. De algemene doelstelling werd als volgt omschreven:

"De vereniging stelt zich ten doel, geïnspireerd vanuit de katholieke levensbeschouwing, de sportieve belangen van haar leden te behartigen en de sportbeoefening, in het bijzonder de beoefening van de gymnastiek- en turnsport te propageren"

Het archief van Laetitia

Dat gymnastiek en turnsport hier uitdrukkelijk worden vermeld is enigszins opvallend en wellicht mede een gevolg van de situatie in 1979. Weliswaar waren deze takken van sport vanaf het ontstaan van de vereniging beoefend binnen het verband van Laetitia , maar daarnaast waren tal van andere takken van sport in de loop van de tijd met wisselend succes een onderdeel van het activiteitenpalet van Laetitia, zoals badminton, ballet, judo, volleybal, wandelen, zwemmen en niet te vergeten de drumband (opgericht in 1959)

In het startjaar van de vereniging groeide het aantal leden tot ruim 200. De top van het ledental werd bereikt in de tweede helft van de jaren zestig toen het ledental schommelde tussen de 450 en 500 leden. Daarna werd het geleidelijk minder. In 1988 waren er nog 190 leden. In 1994 was het ledental 150. In 2005 stonden nog 91 leden geregistreerd en het laatste aantal leden dat uit de archiefstukken naar voren kwam was 75 leden in 2007. Uit de verslagen van bestuursvergaderingen uit die tijd blijkt dat men zich oriënteerde op een mogelijke fusie met andere verenigingen. In eerdere periode was samengaan met andere verenigingen ook wel ter sprake geweest, maar werd dit van de hand gewezen.

In het bijna 60-jarig bestaan van Laetitia zijn veel vrijwilligers actief geweest. Op het gevaar af namen te vergeten en mensen tekort te doen wil ik er toch een aantal noemen die gedurende zeer lange tijd Laetitia hebben gediend, te weten: de heer en mevrouw Hagmeijer, de heer Marijnen en de heer Venroy.

In het archief bevinden zich veel krantenknipsels waarin melding wordt gemaakte van de sportieve manifestaties en prestaties van de vereniging en haar leden. Hoogtepunten waren naast de al genoemde zomerfeesten in de jaren vijftig, de jaarlijkse

December 2012, wethouder Jannelies van Berkel bedankt de laatste bestuursleden voor hun inzet. V.l.n.r. John Coevering, Gerrit Klaassen, Marianne Marijnen en wethouder Jannelies van Berkel, foto Jan van Steendelaar

avondwandelvierdaagse, de demonstraties in de lustrumjaren en de deelname aan het defilé voor koningin Juliana in 1968.

Zorgen zijn er in de loop van het bestaan ook volop geweest. Die hadden met name betrekking op de financiën en de beschikbaarheid van voldoende zaalruimte. In de laatste periode van haar bestaan was ook het verwerven van trainers en bestuursleden een groot probleem. Per 31-12-2012 is de vereniging opgeheven. Bij de laatste gymles was de wethouder van sportzaken aanwezig. Zij bedankte de vrijwilligers, die zich ook in de laatste periode hadden ingespannen voor de vereniging, voor hun inzet.

Naast het archief behoorde de 'tumblingbaan' tot de bezittingen, dit luchtkussen dat u ziet bij de eerste foto van dit artikel, heeft een goede bestemming gevonden. Het eigendom is overgegaan naar de r.k. basisschool Sint Carolus. Dit omdat meester Ruben en zijn leerlingen regelmatig en enthousiast gebruik maken van deze tumblingbaan die opgesteld is in de Banninghal. Met de overdracht is ook geregeld dat de andere Soesterbergse basisscholen gebruik mogen en kunnen maken. Daarmee blijft de naam Laetitia nog geruime tijd zichtbaar in de Banninghal.

Tot zover een impressie van en uit het bestaan van Laetitia te Soesterberg.

Dokters in Het Interbellum

Gezondheidszorg in Soest (6)

Door Ton Hartman

Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog waren in Soest twee dokters actief: dokter **J.H.A. Rupert** (een artikel over hem is in voorbereiding) en dokter **H.P. Schoonenbeek** (zie het Lentenummer 2015). Over de gezondheidszorg in Soesterberg zal Jan de Mos in een volgend nummer van dit blad schrijven. Door de groeiende bevolking waren er ook meer dokters in Soest nodig, we hebben wat gegevens bij elkaar gesprokkeld.

In 1919 werd al een derde dokterspraktijk geopend: die van dokter **P.G. de Vos**, over hem veel meer in het Winternummer 2014. Daarnaast werd de praktijk van dokter H.P. Schoonenbeek overgenomen door dokter **K. van Dongen**, over hem kunt u iets lezen in het Lentenummer 2015.

In deze tijd wordt er al iets meer samengewerkt, de artsen realiseren een vrije zondag door te melden in de krant dat ze een bepaalde zondag wel aanwezig zijn!

In het adresboek 1924 komen we naast bovengenoemde artsen weer drie nieuwe artsen tegen, onder andere C. Bonne, wonende aan de Julianastraat 2, het lijkt erop dat deze dokter niet praktiserend huisarts in Soest geweest is.

J.A. Groenman

Wel actief was Johannes Auwimes Groenman (1878-1952), geboren te Groningen als zoon van een handelsreiziger. Bij zijn eerste huwelijk in 1908 was hij arts te Haamstede en Burgh in Zeeland. Het huwelijk heeft niet lang geduurd, in 1911 was hij weduwnaar met een zoontje (1909-1939). Tot in het voorjaar 1918 is hij nog in Haamstede gebleven, daar werd hem eervol ontslag verleend. In november 1922 vestigt hij zich in Soest aan de Wilhelminalaan 16. Maatschappelijk is dokter Groenman ook enigszins actief, hij zit in het 'Comité tot verkrijging van een uurwerk in de toren op Nieuwerhoek te Soest

Advertentiën.

Ondergeteekenden deelen mede, dat één hunner, om beurten voortaan des Zondags de praktijk van beiden zal uitoefenen.

In dit blad wordt elke week bekend gemaakt, wie hunner aanwezig zal zijn:

J. A. GROENMAN, Arts
Wilhelminastraat 16 - Telef. 150.

J. Th. v. LEEUWEN, Arts
Kerkpad Z.Z. 23 - Telef. 35

6-1 Uit de Soester Courant van 16 februari 1924

Soestdijk', dat in mei 1926 aan de bel trekt. Dit betreft de toren van de toen pas gebouwde rooms-katholieke kerk. Opmerkelijk is zijn aanwezigheid (of de afwezigheid van de rooms-katholieke dokter J.H.A. Rupert) in dat comité, want in zijn Zeeuwse periode moest de juffrouw/huishoudster wel de vrijzinnige godsdienst belijden. Ook is hij betrokken in 1925 bij de oprichting van "Plaatselijk Belang", maar het is niet bekend of daar meer uitgekomen is. Hij is uit Soest vertrokken in juni 1927, waarschijnlijk direct naar Oosthuizen in Noord-Holland.

6-2- header Huize Kleinjonkershofstede waar dokter Van Leeuwen gewoond heeft, Foto uit de collectie G.J.M. Derks

J.Th. van Leeuwen

Julianus Theodorus van Leeuwen (1893-19??) is geboren te Utrecht. Hij huwt op 24 juli 1923 Maria van Brussel (1893-19??). Waarschijnlijk is Soest zijn eerste standplaats. Het echtpaar vestigt zich op 24 december 1923 aan het Kerkpad ZZ 23. Dit pand stond bekend als huize "Klein Jonkers Hofstede", gebouwd als rentenierswoning voor het vertrekkende echtpaar van de naastgelegen boerderij. In de negentiende eeuw aanmerkelijk vergroot, maar helaas in de jaren vijftig van de twintigste eeuw afgebrand, op deze plaats staat nu het dubbele woonhuis Kerkpad ZZ 29/31. Het gezinnetje werd op 24 mei 1924 verblijd met een tweeling: Nelly Mia en Frits Julius.

De huisartsen Groenman en Van Leeuwen namen elkaars diensten op zondag waar. Toch lijkt de snelle groei van drie naar vijf dokters in enkele jaren tijd voor de nieuwkomers niet voldoende inkomen te genereren. Dokter Van Leeuwen en zijn gezin vertrekken op 31 maart naar Hensbroek in Noord-Holland (met dank aan Arjan Geers van gemeente archief Soest voor de gegevens van de gezinskaart).

Januari 1925 vraagt en krijgt dokter **J.M. Rebel** aan de Sophialaan 7 een telefoonaansluiting met het nummer 213. Er is uit het digitale krantenarchief niet gebleken dat hij als huisarts werkzaam was.

P. Donker

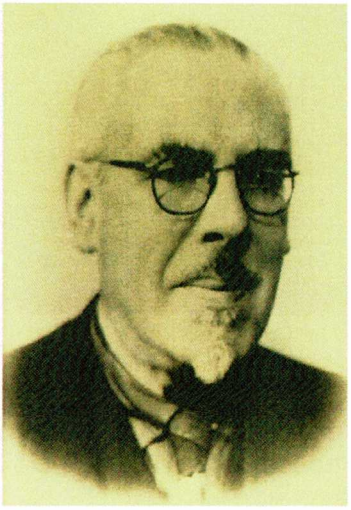

Donker

Dokter P. Donker neemt aan het eind van 1927 de praktijk van dokter Karel van Dongen over. Aangezien Donker de directe voorganger van dokter J. Kuipers (1929-2014) was, hebben we zijn manuscript geraadpleegd voor wat meer informatie over deze huisarts. Helaas geeft Kuijpers niet meer dan geboorte- en sterfjaar. Pieter Donker is geboren te Rotterdam in 1895 en stond geregistreerd als Nederlands Hervormd. Hij was getrouwd op 12 oktober 1922 te Amsterdam met Jacoba Geertruida van Galen. De kinderen van de dokter gingen naar de Christelijke school met den Bijbel aan de Driehoeksweg, dit feitje weten we dankzij een interview in het kader van het project Mondelinge Geschiedenis met Coby Jaarsveld-van de Wilt (4-5-2005), te beluisteren via de website www.hvsoest.nl. In het kader van hetzelfde project vertelt wijlen rietdekker Ben van de Pol dat hij door de juiste maatregelen van dokter Donker geen last had van zijn klompvoetje.

Maatschappelijk gezien was Donker ook actief, met name voor de voetbalvereniging SEC, in 1938 was hij de eerste voorzitter van de nieuw gevormde fusieclub. Of hij ook al in het bestuur van een van de voorgangers van SEC, namelijk Voetbal Vereniging Soest, of in de Eerste Soester Voetbal- en AtlethiekClub zat is niet bekend. De eerste club waren de 'arbeiders', de tweede club de 'boorden'. De letters SEC staan voor Soest ESVAC Combinatie. Donker was niet alleen een ceremonieel voorzitter, hij scheen soms letterlijk voorop te gaan in de strijd. Hoogtepunt zal waarschijnlijk wel de reis van SEC naar Engeland in 1947 geweest te zijn (bron SEC 1923-1978 en J.P.C. Veldhuijzen).

Zondag 20 Nov. is aanwezig
Dr. VAN DONGEN
ADVERTENTIËN
K. VAN DONGEN
ARTS
legt tegen Januari 1928, de
praktijk neer,
welke na voldoende introductie zal worden voortgezet door P. DONKER, Arts.
P. DONKER, Arts
vestigt zich te Soest
Middelwijkstr. 22

Uit De Soester van 19 november 1927

Dokter Donker in England als voorzitter van SEC met zijn Engelse collega voorzitter

In 1953 was hij de voorzitter van de afdeling Soest van de EHBO, deze afdeling was in 1927 opgericht, daarnaast was er ook nog een RK EHBO.

Mevrouw Donker-van Galen was secretaresse van de stichting "Het Soester Natuurbad". Verder was zij de voortrekker van de actie SIMAVI, dat staat voor Steun In Medische Aangelegenheden Voor Inheemschen, die de bevolking in de toenmalige koloniën in Indië moest helpen (1938). Dokter Donker is op 31 maart 1959 te Soest overleden.

Nette dienstbode

gevraagd bij A. JEKEL, Arts Soestdijk, Nieuwesteeg 17. Aanmelden nà 24 Mei a.s. des avonds na 7 uur.

Uit de Soester van 21 april 1928

Zondag 3 Juni is aanwezig :

Dr. DONKER

ADVERTENTIËN

GEVESTIGD

A. JEKEL, Arts

NIEUWESTEEG 17

Spreekuur : half 2 tot half drie behalve des Zondags

Uit De Soester van 19 november 1927

A. Jekel

In juni 1928 vestigt dokter A. Jekel zich aan de Nieuwesteeg nummer 17, dankzij de straatnaamwijziging woont hij een paar jaar later aan de Stadhouderslaan 17. Uit de digitale krantenarchieven komt hij sporadisch naar voren en rezen er twijfels over zijn praktijk. Doch in het Museum Soest vinden we zijn naambordje en een kleine collectie van poeders, zalfjes en drankjes met zijn etiket erop! Ook in het project "Mondelinge geschiedenis" is zijn naam te beluisteren: mevrouw D. Hoolwerf-van den Broek vertelt dat zij in haar jeugd als dienstmeisje bij het echtpaar Jekel werkte. Het echtpaar was al op leeftijd en had maar enkele patiënten. Rond 1937 verhuisden de Jekel's naar Tholen.

H.J. Stroband

Dokter Jan Stroband tijdens een bevalling

Dokter Hendrik Jan (roepnaam Jan) Stroband (1906-1983) is 48 jaar huisarts in Soest geweest, daarmee is hij voor Soest de arts met de meeste dienstjaren. Dankzij zoon Dik en zijn eega hebben we een korte levensschets kunnen samenstellen. Geboren en opgegroeid in Arnhem als zoon van een militair officier, die zelfs tot kolonel was gepromoveerd. Vader Jan (1866-1952) is in Soest gemeenteraadslid geweest in de periode 1935-1941. De toen nog jonge Jan heeft in het jeugdelftal van Vitesse gevoetbald en hij is een trouw supporter van Vitesse gebleven. Het gezin Stroband met de toen 18 jarige Jan vestigt zich in augustus 1924 in Soest, ze gaan wonen aan de Gallenkamp Pelsweg 26. Dankzij de 'locaalspoorweg' was er een goede verbinding met Utrecht, zodat Jan als spoorstudent naar de Universiteit van Utrecht kon om te studeren. Misschien had Jan wel op kamers gewild om meer van het studentenleven mee te maken, maar daar was geen geld voor. Tijdens zijn studieperiode treffen we zijn naam regelmatig aan bij de uitslagen van tenniswedstrijden, met successen in het enkel- en dubbelspel. Later is hij ook bestuurlijk actief geweest bij de tennisvereniging. Het zal in de crisisjaren niet eenvoudig geweest zijn om een doktherspraktijk over te nemen en dus begon Stroband als 'vrije' huisarts. In eerste instantie voor enkele maanden aan de Kerkstraat 50 (oude nummering, dichtbij molen "De Vlijt"). De eerste 'echte' woning was huize "De Klomp" aan de Kerkstraat (toen 57, nu 113). Terwijl zijn gevestigde collega's royale dokterswoningen bewoonden, nam hij genoegen met een

Dokter H.J. Stroband

vrij kleine woning als we in ogenschouw nemen dat er ook een wachtkamertje en behandel/spreekkamer/apotheekruimte moest zijn. Het landhuis met een opvallend rieten tentdak is begin jaren twintig gebouwd. De begane grond was bijna geheel voor de dokterspraktijk, en boven woonde het uitdijende gezin. Het gezin telde vijf kinderen. Tot enkele jaren na de oorlog had dokter Stroband een eigen apotheek, mevrouw Stroband was gediplomeerd apothekers assistente. Toevallig was haar vader ook militair officier, en wel in de medische dienst.

Oorlogsjaren

In de oorlog werd Stroband benoemd tot gemeentelijk geneesheer, niet alleen voor het Soester gedeelte, maar ook voor Soesterberg. Vooral vanwege de beloning was het een aantrekkelijke functie. Al vrij gauw bezat dokter Stroband een automobiel, die in de oorlog gevorderd werd. Erger was nog dat hij op de "Silbertanne" lijst kwam te staan. Op deze lijst stonden prominente personen die gegijzeld konden worden en als represaille voor verzetsdaden vermoord zouden kunnen worden. Op de Soester lijst stond ook dokter Stroband, maar hij is getipt voordat hij in gijzeling zou worden genomen. In de morgen van 11 januari vindt er een schietpartij plaats tussen twee verzetsmensen en enkele SS'ers. Dit is de aanleiding tot de wraakacties van de bezetter en handlangers. Op 13 en 14 januari 1944 werden vijf personen neergeschoten, waarvan er drie dodelijk getroffen werden. Twee personen overleefden de aanslag, hoewel zwaargewond, wonderwel. 23 andere Soesters werden opgepakt en weggevoerd naar Kamp Amersfoort, later naar Vught, voor de meesten duurde de

Huize De Klomp

gijzeling tot 19 september 1944. Dokter Stroband is gedurende deze periode en wellicht nog langer ondergedoken, volgens de familie mogelijk twee jaar. In die periode werd de praktijk waargenomen door een vervanger. Bij een huiszoeking door de Duitsers was moeder Stroband resoluut, de slaapkamers van de kinderen mochten niet doorzocht worden want de kinderen sliepen, de Duitsers dropen af.

(Herplaatsing wegens misstelling).
Gevestigd:
H. J. Stroband,
Arts.
KERKSTRAAT 50
(Na 1 Jan. Kerkstraat 57). Telef. 2391
SPREEKUUR: 8—9
1—2
BEHALVE ZONDAGS
OOK VOOR FONDSLEDEN

Uit de De Soester van 7 november

Dat niet alle Duitsers fout waren ondervond de familie ook. Peuter Dik (geboren in 1942) wist zich uit het raam van de bovenverdieping te wurmen en kukelde naar beneden. Een passerende Wehrmachtsoldaat 'raapte' het kind op en belde aan om het weer aan de moeder te geven.

Een mensch lijdt dikwijls het meest
Door het lijden dat hij vreest
En dat nooit op komt dagen
Zoo krijgt hij meer te dragen
Dan God te dragen geeft

Oud patiënten zullen zich misschien het volgende herinneren: in de wachtkamer van dokter Stroband hing boven de deur van de spreekkamer de volgende tekst:

Na de oorlog

De praktijk groeide uit tot een van de grootste dokterspraktijken van Soest, daarnaast was hij gemeente arts en controlerend geneesheer voor enkele bedrijfsverenigingen. In 1949 werd er dan ook verhuisd naar een grotere woning aan de Henriëtte Blaekweg 12/14. Het was een bestaand huis dat geheel opnieuw ingericht werd naar de ideeën van het echtpaar. Bovendien kreeg het huis de naam "de Blaekhut". In dezelfde tijd werd de medicijnverstrekking overgedaan aan de apotheker W.G. van Zadelhoff. Maatschappelijk was hij actief als bestuurslid van het Soester Natuurbad en als voorzitter van de plaatselijke EHBO.

Huize De Blaekhut, foto's collectie familie Stroband

Gezien zijn hobby's zouden we zijn levenswijze lichtelijk flamboyant kunnen noemen, maar daarentegen was bij hem het plichtsbesef zo groot dat als de geboorte van een kind nog even op zich liet wachten voor de vakantieperiode de vakantie gewoon ingekort werd. Ook rookte hij principieel niet in zijn spreekkamer en waarschuwde patiënten op de gezondheidsaspecten van het roken. Daarmee heeft hij toch bij verschillende mensen het rookgedrag kunnen wijzigen. De hobby's waren naast het eerdergenoemde voetbal en tennis ook zeilen en het spectaculaire rallyrijden. Hij deed verdienstelijk mee aan de Tulpenrallye en mocht daarom ook op het circuit van Zandvoort racen, maar tegen de fabriekswagens moest hij toch het onderspit delven. Dankzij de interesse in snelle auto's is er een vriendschap ontstaan met plaatsgenoot Piet Olyslager (1915-1993) waarvan onlangs een expositie was in Museum Soest. Deze Piet Olyslager heeft voor op de slaapkamers van de zoons Stroband in het nieuwe huis aan de H. Blaekweg echte houtskooltekeningen gemaakt en ingelijst, met natuurlijk als onderwerp 'racende auto's'. Deze tekeningen zijn bewaard gebleven.

Opmerkelijk is dat dokter Stroband zijn praktijk niet 'verkocht' heeft aan een opvolger, ten tijde van zijn pensionering brachten huisartsenpraktijken een flink bedrag aan goodwill op. Maar de laatste jaren had dokter Stroband zelf ernstige gezondheidsproblemen, hij leed aan longemfyseem. Niet geheel verwonderlijk want hij was een verstokt kettingroker. Door zijn ziekte moesten zijn patiënten regelmatig naar zijn collega's terwijl de vergoeding van ziekenfonds wel bij hem kwam, uiteindelijk heeft hij zijn patiënten dan ook geadviseerd om over te stappen naar desbetreffende collega's, zodat de vergoeding daar ook terecht kwam. Het getuigt van een goede collegialiteit. De praktijk werd in 1979 beëindigd. Tenslotte is dokter Stroband geëerd voor al zijn inzet met de benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Dokter Stroband is op 8 juli 1983 in het ziekenhuis "De Lichtenberg" te Amersfoort overleden.

Th. Veldhuyzen van Zanten

Theodoor Veldhuyzen van Zanten (1903?-1984) heeft zich in 1933 gevestigd in Soest, net als dokter Stroband was het een vrije vestiging en moest hij zelf een patiëntenkring opbouwen, met een vrij snel groeiend inwonertal van Soest was dat een mogelijkheid. Hij vestigde zich aan de Soesterbergse straat nummer 16, het huis heeft de naam "Nimmerdor". Volgens zijn overlijdensadvertentie is hij na zijn Soester periode (1933-1949) voor het Rode Kruis teamarts geweest

Soesterbergse straat 16-14,links de dokterswoning van dokter Th. Veldhuyzen van Zanten, het huis heet Nimmerdor

op Java. Daarna was hij woonachtig in Emmen en heeft daar als arts nog verschillende functies bekleed. Zijn levensdevies was "Helpen waar je kunt". Hij was de eerste aanvoerder van de "colonne van het Rode Kruis korps Soest/Soesterberg", die te hulp kon schieten bij grotere evenementen. De leden hadden allen een EHBO diploma en oefenden geregeld in groepsverband. Dochter Heleen Bovenberg-Veldhuyzen van Zanten woont in Frankrijk, maar exposeert nog weleens in Soest, zij is nog intensief betrokken bij Artishock.

Dokter **H.G. Rupert** is de laatste dokter die zich tijdens Het Interbellum zich in Soest vestigt, maar deze krijgt ook een plaats in **"90 jaar huisartsen Rupert"**. We vinden in het adresboek van 1937 ook nog vermeldingen van **R. Koesman**, arts aan de Nieuwerhoekstraat 17, waarschijnlijk rustend arts uit Nederlands Indië en **Dr. Jac. Smit**, Burg. Grothestraat 65 die het beroep van arts en tandarts combineert.

Samenvatting

Waren er aan het begin van Het Interbellum drie artsen actief, aan het einde was dit verdubbeld. Exacte cijfers zijn niet voorhanden, maar ook de bevolking lijkt verdubbeld te zijn. Een ruwe schatting komt op een patiëntenaantal van 2500 inwoners per huisarts. Dit aantal lijkt in huidige maatstaven niet erg hoog, maar de verleende zorg was intensiever. Doorverwijzing naar ziekenhuis of specialisten was maar beperkt mogelijk, de doktersassistente was meestal de echtgenote die ook nog meer te doen had. In deze tijd was de verzuiling sterk in de samenleving geworteld, maar qua doktershulp zal een strikte scheiding naar geloof niet gewerkt hebben. Van de zes huisartsen waren vader en zoon Rupert Rooms-katholiek, De Vos en Stroband Remonstrant, Donker Nederlands-hervormd en Veldhuyzen van Zanten gereformeerd. Misschien was toen de realiteit dat er van bepaalde zuilen te weinig afgestudeerden artsen waren.

Soest: Het aantal lidmaten van de Kerkelijke Gezindten te Soest volgens de volkstelling 1930 is: Ned. Herv. 4562, Waalsche herv. 24, Remonstrant 87, Chr. Geref. 135, Doopsgezind 117, Evang. Luth. 137, Herst. Luth. 27, Geref. Kerken 1500, Roomsch Katholieken 5033, Oud-Roomsch 10, Ned.-Israëliet 11, andere 353, geen godsdienst 1875, onbekend 2.

In de Gooi en Eemlander van 9 mei 1933 staan deze gegevens:

Thuis heb ik nog een ansichtkaart (1)

Door Ton Hartman

Ongetwijfeld kent u ook de volgende regels van het liedje "Het Dorp" van vertolker Wim Sonneveld: *waarop een kerk, een kar met paard en slagerij J. van der Ven*. Inderdaad zien we een slagerij op de foto, op het raam is leesbaar: "Rund en Varkensslagerij Joh. Verwoerd". De prentbriefkaart mochten we ontvangen van een kleinzoon van Joh. Verwoerd met twee krantenknipsels. Het ene knipsel toont ons de foto die in de toenmalige rubriek "Soest toen - Soest Nu" was geplaatst in de Soester Courant, het andere knipsel toont dezelfde foto maar dan in de rubriek "50 Jaar geleden in Soest" en was gedateerd 28 september 1928. In 1978 werd niet vermeld wat de reden was waarom J. Verwoerd de krant haalde in 1928. Het waren crisisjaren en slagerij Joh. Verwoerd was failliet verklaard. Wat de foto's op de krantenknipsels ook niet lieten zien was de zijgevel met het grote reclamebord met daarop de tekst "EERSTE SOESTER PAARDENSLAGERIJ Joh. Verwoerd". Het geheel doet niet erg uitnodigend aan: Johannes staat met ontbloot en waarschijnlijk een vlijmscherp mes zijn klanten op te wachten. Slagerij Joh. Verwoerd had zijn winkelwoonhuis aan de Schrikslaan 25.

Jan Hendrik Bezaan (1916-1945)

Soester Verzetsmensen (6)

Door Ton Hartman

Over sommige verzetsmensen is bijna niets bekend, hebben zij dit werk in alle stilte gedaan of wilden de nabestaanden deze vreemde periode in het leven snel vergeten? Met deze beschrijving, die meer weg heeft van een oproep, willen wij toch de herinnering bewaren aan deze verzetsman.

Jan Hendrik Bezaan is geboren te Amsterdam op 25 mei 1916. Op 12 november 1936 vestigt de familie Bezaan zich in Soest aan het Kerkpad ZZ 116, zij komen dan van Hilversum. Vader Roelof Johannes Bezaan is bloemist. Bij Jan Hendrik staat als beroep vliegenier vermeld. In het adressenboek 1940 van de gemeente Soest woont de familie aan de Stadhouderslaan 35, in 1953 wonen zijn ouders daar nog steeds.

CONTROLEUR C.C.D. VERMOORD

ZIJN COLLEGA WERD DOOR DE AANVALLERS BEWUSTELOOS GESLAGEN

Twee controleurs van den C.C.D., de heeren H. W. Muller en J. H. Bezaan, beiden 27 jaar oud en beiden te Soest woonachtig, waren op den Eemweg, te Baarn, op contrôle toen zij ter hoogte

Krantenkop 20 oktober 1943

Op 23 januari 1941 trouwt hij te Soest met Wilhelmina Petronella Antonia Majoor, 20 jaar, waarvan we uit mogen gaan dat zij in Soest woonde. Zijn beroep was toen vliegtuigmaker. Samen gaan ze wonen aan de Lange Brinkweg 74 (nu 92). Er worden twee kinderen geboren: zoon Gijsbertus Jan op 4 mei 1942 en op 23 juli 1943 dochter Maria Wilhelmina (met dank aan Arjan Geers van gemeente archief Soest voor diverse gegevens).

Aangezien er toch brood op de plank moet komen bij een jong gezin en in die tijd als vliegenier en/of als vliegtuigmaker geen gewone mogelijkheden voor werk waren, komt hij te werken bij de Crisis Controle Dienst. Tijdens deze werkzaamheden komt hij op 20 oktober 1943 nogal prominent in het nieuws, het volgende bericht verscheen in diverse kranten. Alleen de koppen verschilden hier en daar. *Controleur C.C.D. vermoord. Zijn collega werd bewusteloos geslagen.*

Twee controleurs van den C.C.D., den heeren H.W. Muller en J.H. Bezaan, beiden 27 jaar oud en beiden te Soest woonachtig, waren op de Eemweg, te Baarn, op controle toen zij ter hoogte van de bocht in de weg, gerucht achter zich hoorden en wielrijders uit de richting Eembrugge zagen naderen. Zij stelden zich ter zijde van den weg op en gaven met een roode lantaarn aan de wielrijders het sein om te stoppen, onder vermelding dat zij ambtenaren van de

Rijkscontrole waren. Een der wielrijders bleef achter bij de anderen en op vermoeden dat deze er tusschenuit wilde trekken begaf controleur Bezaan zich naar hem toe en informeerde wat er vervoerd werd, daarbij constateerende, dat een op de fiets zich bevindende zak, vleesch inhield. Tegelijkertijd riep ook controleur Muller dat hij zakken vleesch bij de anderen wielrijders had aangetroffen. Controleur Bezaan begaf zich weer naar zijn collega, doch werd hierbij aangevallen. Hij kreeg een stevige klap en trappen tegen den onderbuik, waardoor hij het bewustzijn verloor en op het rijwielpad bleef liggen.

Deutsche Zeitung in den Niederlanden /

Wieder ein Mord

Überfall auf Kontrollbeamte

Baarn. Zwei Wirtschaftskontrollbeamte, Muller und Bezaan, befanden sich in Ausübung ihres Dienstes auf dem Eemweg in Baarn, als sie aus Eembrugge Radfahrer herankommen sahen. Die beiden Beamten gaben mit ihren roten Lampen Haltsignale. Bei der vorgenommenen Untersuchung stellte Kontrolleur Bezaan fest, dass schwarzgeschlachtetes

Uit de Deutsche Zeiting der Niederlanden van 20 oktober 1943

Toen hij weer bij kennis kwam, bleek dat de controleur Muller eveneens was aangevallen en aan de gevolgen daarvan was overleden.

Bij het sectie-onderzoek is gebleken, dat zich in het achterhoofd twee kogels bevonden, die den dood moeten hebben veroorzaakt. Eenige arrestaties zijn reeds verricht. De overledene was gehuwd en vader van een kind. De toestand van controleur Bezaan is bevredigend.

De aanslag op controleur blijkt toch een liquidatie van het Baarns verzet te zijn. Van de dochter van verzetsman Bertus Kalf mochten wij vernemen dat Bezaan al eerder contact heeft gehad met de verzetsgroep Raad van Verzet. Bezaan heeft er zijn beklag gedaan over zijn 'lastige' collega Muller, een fanatiek NSB'er. Helaas is er verder niets bekend over de periode oktober 1943 tot zijn dood.

J.H. Bezaan is op 21 maart 1945 te Bergen-Belsen overleden, de akte is pas op 24 januari 1947 te Soest opgemaakt, daarbij was zijn beroep weer vliegenier. Hij was bij overlijden 28 jaar. Hij wordt niet vermeld op de erelijst van gevallenen.

Boekbespreking: "65 jaar VVZ'49 Vrienden Van Zonnegloren"

Titel: 65 jaar VVZ'49 - Vrienden Van Zonnegloren. Auteur Jan de Mos. Verkoopprijs € 24,95. ISBN 9 789090 290638, 115 bladzijden, A4-formaat, uitgever SV VVZ'49, Neoprint - Soest.

Door Henk Groenesteijn

In een goed gevuld clubhuis van voetbalvereniging VVZ'49 aan de Eemweg presenteerde dorpshistoricus en Soesterberger Jan de Mos op 18 november 2015 zijn nieuw verschenen boek, in goed gezelschap van voorzitter Aart Bosman, wethouder Janne van Pijnenborg en (oud)gedienden en vrijwilligers van VVZ'49. De wethouder van Sport had zich gehuld in een VVZ T-shirt, want ze had affiniteit met de club vermeldde ze. Ze was namelijk geboren in ziekenhuis en sanatorium Zonnegloren, waar de geboorte van de club plaatsvond. In 1948 begonnen personeelsleden in hun verplichte pauzes van twee uren - de patiënten moesten rusten - op een veld bij het sanatorium Zonnegloren een balletje te trappen. Voetbal Vereniging Zonnegloren werd op 1 april 1949 officieel opgericht met spelende vrienden en familieleden van de personeelsleden.

Auteur Jan de Mos, 73 jaar en sinds 1990 als speler bij de club spelend in het recreantenteam, kreeg de vraag om de geschiedenis in een boek op te schrijven. Het voorwerk was al gedaan door Henk Strietman. Het is een mooi boekwerk geworden met veel foto's en interessante feiten. Van alle voetbalclubs in Soest en Soesterberg staat de korte geschiedenis vermeld. Dat maakt het boek boeiend voor de andere plaatselijke clubs. Toen BDC, nu SO Soest, in 1961 van de Ferdinand Huijcklaan naar de huidige locatie aan de Bosstraat verhuisde, kreeg VVZ'49 de oude locatie toegewezen. In huize De Mos zal de rivaliteit tussen VVZ'49 en SO Soest regelmatig ter sprake komen, want schoonzoon Peter Beijer heeft zijn sporen verdiend bij SO Soest. SO Soest is de grootste club van Soest met bijna 1000 leden, terwijl VVZ'49 er bijna 700 heeft. In de plaatselijke derby's tussen beide clubs is VVZ'49 de meeste keren overwinnaar geweest: 7 van de 9 wedstrijden.

Wie iets met voetbal en Soest heeft, kan het boek bestellen bij: info@aartbosman.nl of naar Boekhandel Van de Ven en Bruna gaan.

Museum Soest

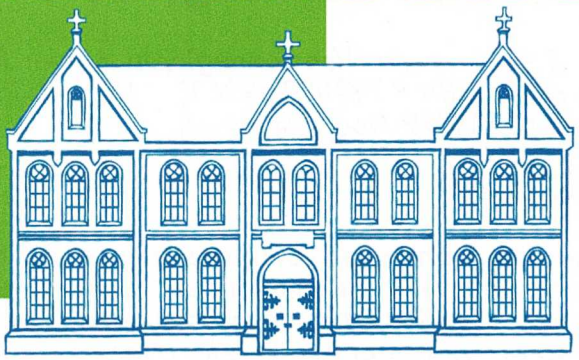

Historie en wisselexposities

Openingstijden: het gehele jaar op zaterdag en zondag van 13.30 tot 17.00 uur.

In dit museum vindt u historie en wisselexposities. Vanaf 12 december 2015 tot en met 6 maart 2016 kunt u de volgende wisseltentoonstellingen bekijken:

- Modelbouw van schepen uit de Gouden Eeuw door de heer Rebel uit Soest. Daarnaast een selectie uit het omvangrijke oeuvre van schoolplaten van Herman Isings (1884-1977) die de scheepvaart als onderwerp hebben.
- Schilderijen van koeien door de heer Egbert de Rooy, deze is bekend van de muurschilderingen die hij in samenwerking met Ton Paauw op de flats aan de Dalweg/Koningsweg heeft aangebracht (kleurpotloden, verftubes en de zaag).

Leden van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg hebben vrij toegang tot het museum.

Meer informatie: www.museumsoest.nl - info@museumsoest.nl

Museum Soest
Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest
035-6023878

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

De leden van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.
Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:

Genealogie:	Wim Routers	routers@xmsnet.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis:	Wim de Kam	wpdekam@kpnmail.nl	035-5880048
Commissie ruimtelijke kwaliteit:	Gérard Derks	gjm.derks@chello.nl	026-3644051
Evenementen commissie:	Hanneke Roskam	hanneke@roskam.nu	035-6018750
Werkgroep Soesterberg	Henk Schimmel	histversoesterberg@gmail.com	0346-351690
Redactiecommisie	Piet van Elteren, Dick van Fulpen & Ton Hartman		
Redactie-adres	Ton Hartman, Birkstraat 109, 3768 HD Soest ton.hartman@telfort.nl		035-7851770
Layout	Menno Zweers (Omslag Wim Routers)		

De contributie per jaar:
€ 20,00 voor leden in Nederland - € 35,00 voor leden in het buitenland - € 35,00 voor het bedrijfsleven - Betaling contributie op rekeningnummer NL66RABO0359902235
Losse oude nummers:Verkrijgbaar bij het redactieadres Leden € 2,50 Niet leden € 5.00

Copyright - Historische Vereniging Soest - Soesterberg
Indien niet anders aangegeven komen de afbeeldingen uit de collectie van de HVS en/of uit het Gemeente Archief Soest

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg. Redactie en bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeboden kopij en beeldmateriaal.

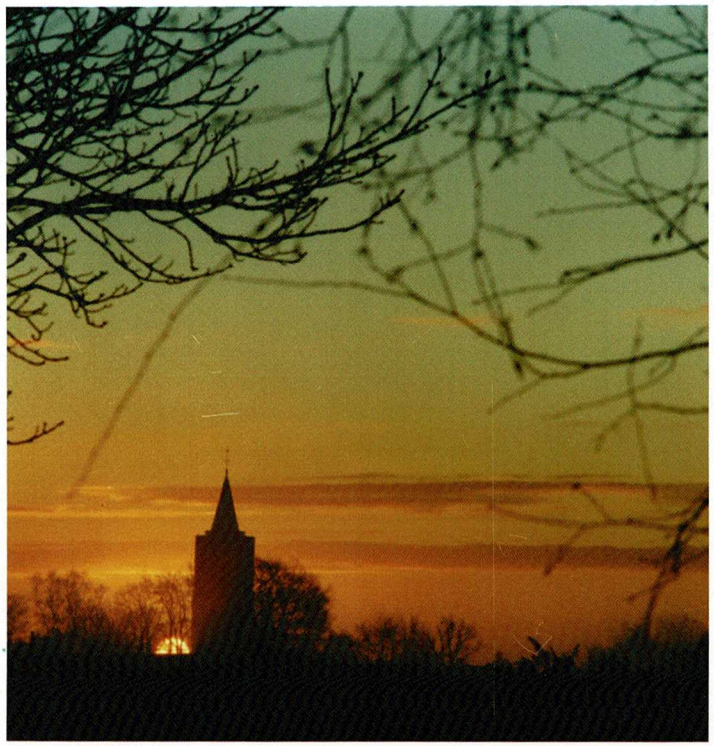

Volgende editie verschijnt half maart 2016
Zie www.hvsoest.nl voor meer informatie

HISTORISCHE VERENIGING
SOEST/SOESTERBERG

Historische vereniging
Soest/Soesterberg
www.hvsoest.nl
Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest

Drukwerk verzorgd door:

PRACTICUM
www.practicum.nl